

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik VII.

1897.

Sešitek 3.

Gorski zakon in gorske pravde.

Spisal I. Vrhovec.

1. Vinogradski ali gorski zakon.

(Dalje.)

Pelzhoffer je kmalu izbral prisednike kletarskega mojstra. Toda moške so bili pripravljeni prevzeti namenjena jim mesta le v tem slučaju, da se jim zagotovi taka plača, kakor so jo imeli štajerski prisedniki, po 25 gld.

In tako izjavo je poslal deželni glavar v Gradec. Tam pa so bili že nekoliko natakneni; zato so 2. svečana 1583 odgovorili precej rezko: »Ali se Kranjcem ni storilo že dovolj, da jim vlada plačuje kletarskega mojstra! Kdo pak jim ga je silil? Ali ni dežela sama prosila zanj? Ako hočete imeti prisednike, plačujte si jih sami!«

Seveda so se morali plemiči udati tudi sedaj in tako je — post tot discrimina rerum — stopil vinogradski zakon v veljavo še-le spomladi leta 1584.

Zakaj pa so se kranjski plemiči potegovali zanj toliko let in s tako vztrajnostjo, prav pravega vzroka zato skoraj ni uvideti; saj vendar kmetu niso privoščili niti sence kake svobode, gorski zakon pa je vinogradnikom dajal v vinogradskih stvareh prav suverensko moč in pravico. Morebiti so bili dohodki iz obilnih kaznij, katere je zakon določeval, ono mamilo, ki je plemičem dalo vztrajati toliko let — in če to ne, potem res ne vem, kje so tičali vzroki. Toda rečeni dohodki so bili plemičem že itak zagotovljeni in sicer vsled

starih navad; novega že štajerski zakon ni prinesel nič. V njem določene kazni so bile na Štajerskem že stara navada in — to bodi še posebej naglašeno — vinogradski ali gorski zakon sam je bilo delo kmetskih vinogradnikov, z njih sodelovanjem sestavljeno in njih privoljenjem razglašeno.

Ta pozneje večkrat iz nova objavljeni in potrjeni zakon je obsegal 52 toček ali »vinogradskih artikelnov (Bergartikel)« ter bil stoletja navodilo, po katerem so se vršile gorske pravde.

2. Gorske pravde.¹⁾

Gorske pravde (Bergthaiding) so bile sodske obravnave, ki so se pod milim nebom vršile po vinskih gorah. Bile so prava kmetska sodišča, ki so se sestavljala iz trinajstih vinogradnikov, samih kmetov. Gorske pravde so bila jedina srednjeveška naprava, v kateri je imel tudi kmet kaj besede. Gorski pravdi je predsedoval »gornik«, tudi »gorski župan« zvan (Bergrichter, Bergmeister, Bergsuppan), drugi dvanajsteri so bili njegovi prisedniki, katere so izvolili vinogradniki dotične vinske gore. V prejšnjih časih, v drugi polovici XVI. stoletja, ko je rakovski župnik Reclj prevajal gorski zakon v slovenski jezik, so se dvanajsteri sodniki gorske pravde zvali »zagorniki«,²⁾ nemško Bergholden, Bergnachbarn, pozneje, v minulem stoletju pa se je to ime pozabilo in so zagornike imenovali »mejaše«, »die Mejaschen«.

Seveda je bil tudi gornik kmet, vinogradnik. Njegovo stališče pa je bilo nekako čudno. Izvolili in izbrali so si ga sicer njegovi tovariši in sosedje. V resnici pa je bil vendar v prvi vrsti poslovnik »gorskega gospoda«, to se pravi onega

¹⁾ V listinah 16. veka (pri Reclju) se nahaja izraz »zagorske pravde« (Bergthaidinge). Tudi gospod pisatelj Vrhovec je v rokopisu te pravde imenoval »zagorske«. Izpremenili smo v »gorske pravde«, ker dvomimo, da bi jih bilo ljudstvo imenovalo »zagorske«. Uredništvo.

²⁾ Imenovali so se pa tudi gorniki in gorščaki, kakor pričajo: Pleteršnikov slovar, listine in lastno ime Gornik. Uredništvo.

grajščaka, pod čigar oblast so spadali vinogradniki dotične vinske gore; je-li mogel gorski gospod vplivati kaj na njegovo izvolitev, in koliko je to mogel, iz ohranjenih nam listin ni posneti; pač pa je imel pravico, potrditi ga, ali pa tudi ne, če mu ni bil po godu.

Tako uravnane gorske pravde so se vršile po dvakrat v letu v vinskih gorah, na krajih, ki so bili za to določeni že v starodavnih časih. Vršile so se spomladi med velikonočjo in binkošti, v jeseni pa precej po trgatvi in sicer — rečeno je bilo v cesarskem zakonu — zató, ker gorske pravde ne trpe nobenega odlašanja, posebno v imovinskih rečeh ne. Po smrti očetovi je moral gorski gospod sinu prepustiti vinograd in ga prepisati na njegovo ime takoj, ko se je dotičnik oglasil pri njem zanj; celo niti prve prihodnje gorske pravde dediču ni bilo treba čakati, ampak je smel zahtevati izročenje in prepis podedovanega vinograda takoj. Vsekako pa se je moralo zgoditi to pri prvi naslednji gorski pravdi; tu se je morala izvršiti in v knjige zabeležiti vsaka imovinska izprememba, ki se je prigodila med jedno in drugo gorsko pravdo. Če pak »gorski gospod« tudi potem še ni hotel storiti svojemu podložniku pravice, zatožiti ga je ta smel pri deželnem glavarju (V. točka gorskega zakona), ali pa pri kletarskem uradu, kateri je moral biti sestavljen iz samih vinogradnikov, plemenitašev in tudi meščanov (VI. točka).

Gorske pravde so se morale vršiti, kakor se je že gori namignilo, na natančno in sicer že od starodavnih časov določenih vinskih gorah. Novomeška komenda nemškega reda je imela okoli Novega Mesta precej podložnih vinogradnikov, ki so se shajali k gorskim pravdam na štirih krajih: v Verdunu, na Selcah, v Starcih (Starizberg) in v Čadeški gori.

Časih se je prigodilo, da kaka grajščina ni imela v kaki gori niti toliko svojih podložnih vinogradnikov, da bi bila mogla sestaviti gorsko pravdo iz njih. Kaj v takem slučaju? Ali so morali morebiti dotični maloštevilni podložni vinogradniki iti takrat k gorski pravdi v tako goro, v kateri

je imela njih grajščina dovelj podložnih kmetov? Časih je utegnili biti taka vinska gora jako daleč. — Ne, ni jim bilo treba, ampak gorski gospod je moral naprositi tuje, ne njemu podložne kmete, da so mu v njegovi gori pomagali sestaviti gorsko pravdo (I. točka).

K gorski pravdi je bilo prihajati brez izjeme vsakemu podložnemu vinogradniku, ali je imel kaj opraviti pri njej, ali nič; če pa je bil zadržan, poslati mu je bilo namestnika. Izostati ni smel nihče, sicer je zapadel precej ostri kazni, 72 denarjev, ali pa ga je gorska pravda prepustila kar gorskemu gospodu, da ga ta sodi za njegov pregrešek. Toda dvakrat se je premislil, predno se je postavil kdo v to nevarnost, k večjemu kak trmoglavce, kateri je vedel, da bo imela gorska pravda to pot opraviti ž njim zavoljo tega ali onega prestopka, pa se mu je pod nos kadilo, da bi se uklanjal sodskemu izreku svojih sosedov in vinogradskih vrstnikov.

Točno in polnoštevilno pa je bilo priti k gorskim pravam tudi 12. zagornikom; izostalega so odstavili.

Pri gorskih pravadah se je zahtevalo spodobno vedenje in ona resnoba, kakeršna pristuje takim važnim zborovanjem. Ko je 9. oktobra l. 1726. na pr. prišel neki Umek k gorski pravdi v Starcih ves vinjen ter se v takem stanu vedel nespodobno, klel in se rotil, obsodili so ga mejaši v dve kazni: gorskemu gospodu je zapadel jedno marko, mejašem samim pa četrť vedra mošta. To seveda ni bila posebno huda kazen, zakaj vedro je v tistih časih merilo le okoli 20 bokalov, po nekaterih vinskih gorica h nekaj več, po drugih nekaj manj. Zanimiv je pa ta prigodek zato, ker kaže, da je bila gorska pravda res samostalno kmetsko sodišče prav v pravem pomenu besede.

Tudi oboroženi niso kmetje smeli prihajati k gorskim pravam: »Ta kateri hteim gorskim praudam pride, ima on Vsakatere suoie oroschie od sebe diate«. Pametni, trezni in obče spoštovani možaki pa so orožje smeli obdržati, le zlorabiti ga jim je bilo prepovedano. Če pak se je v svoji raz-

burjenosti in naglici kdo vendarle spozabil ter potegnil meč iz nožnice, kaznovali so ga mejaši s tremi markami, če je pa celo mahnil po kom, pa s petimi; vrhu tega pa se je moral še z udarjenim pogoditi zavoljo škode in bolečine. (III. točka.)

Gorsko pravdo je otvoril gornik s tem, da je prečital gorski zakon ter mejaše pozval, naj si izvolijo gornika za prihodnje leto, zakaj gornikova moč in oblast je trajala samo jedno leto.

Seveda se je največkrat in najrajše potrdil dotedanji gornik, zakaj umevno je samo po sebi, da so si mejaši zbirali za gornike vedno vendarle najbolj čislane, vplivne, zanesljive in poštene može. Če ni bilo ugovora, priporočili so ga gorskemu gospodu, naj ga potrdi tudi za prihodnje leto, — seveda, ako je zadovoljen ž njim. Kako pak se je stvar rešila, če gorski gospod ni več maral zanj, pa ni razvidno niti iz aktov, niti iz gorskega zakona cesarskega.

Po teh običajnih zunjanostih je povzel zopet gornik besedo proti gorskemu zakonu bodi si proti starodavnim, v vinskih goricaх veljavnim navadam. Iz precej obsežnega folijanta, v katerem so zabeležene (seveda v nemškem jeziku) gorske pravde vinogradnikov, podložnih novomeški komendi nemškega reda^{a)}, nabral sem celo kopo slučajev, ki kažejo, kako se je pri gorskih pravnih obravnavah, in kakove opravke in pravice je pri njih imel gornik ali gorski župan. Najpoprej se je prečital gorski zakon cesarski, ki je bil pri kmetih v velikih čisljih, potem pa je klical gorski župan na odgovor vse one, ki so se tekom leta pregrešili kakor koli, bodi si proti gorskemu zakonu, bodi si proti starodavnim navadam, veljavnim v vinskih goricaх. Tri stvari so bile gorniku posebno priporočene: 1. mu je bilo paziti na to, da so se stara gorska pota pravočasno in temeljito popravljala, novo nastala pa razdirala, 2. da živina ni delala v vinogradih škode in 3. da so vinogradniki vestno obdelovali vinograde.

^{a)} Hrani ga c. kr. del. mestno sodišče v Novem Mestu.

Pri prvih dveh poslih so bili tudi dvanajsteri mejaši dolžni podpirati gornika in mu olajševati nadzorovanje. Skoraj ni minula gorska pravda, da ni bil ta ali oni zatožen, ker ni popravil poti, kolikor mu jo je bila dolžnost, ali pa si je celo napravil in izkopal kje pot, koder poprej ni šla nikoli. — Po sv. Matiji se je morala vsaka taka pot zametati; če vinogradnik ni hotel tega sam storiti, zametati mu jo je dal gornik na njegove stroške, vrhu tega pa je trmoglavec zapadel še kazni. Kogar ni bilo na tlako, ko so se posipala gorska pota, kaznovan je bil za vsak zamujeni dan (l. 1734) z 10. krajcarji (VIII., IX., XXXVIII. t.). Iz aktov je prav jasno posneti, da je bila gorniku in njegovim prisednikom skrb za dobra pota po vinskih gorah jedna najimenitnejših, — morebiti ravno iz onega vzroka, zavaljo katerega so pazinski vinogradniki tožili, da ne morejo spečavati svojega vina v denar. Vse pa kaže, da so navzlic tej pozornosti bila gorska pota vendarle jako slaba, in da se jih je izogibal s svojimi polnimi sodi, kdor se je mogel; če je bilo le količkaj mogoče, naredil si je zraven stare novo pot. Leta 1734. so v neki taki stvari mejaši tožili celo svojega gornika Martina Znanca. Izkopal je bil namreč na poti pred svojim vinogradom jamo — najbrže je prestrezal vodo vanjo — a s tem je bil pot tako pokazil, da ni bilo mogoče voziti po nji, ampak so vinogradniki jeli voziti po sosedovem, Zalokarjevem, vinogradu, ter Zalokarju napravili s tem mnogo škode. Gorska pravda je Znancu velela, jamo zasuti, toda sicer svojega gornika ni kaznovala.

Tudi sicer je moralo biti po vinogradih vse v redu, v prvi vrsti zagraje in mejniki. Zagrajen je moral biti vsak vinograd; ta zahteva je bila prav ostra. Temu slučaju je menda največ pripisovati, da so vinogradi večinoma zagrajeni še dandanes. Po sv. Matiji je moral vsak vinogradnik zagrajo svojega vinograda pregledati ter popraviti, kar je bilo poškodovanega, in sicer vsaj do sv. Jurija, do prve spomladanske pravde (X. točka).

Mnogo pa se je pri gorskih pravnah pritoževalo tudi zavoljo škode, ki jo je po vinogradih napravljala živina, ali pa so jo napravljali tudi ljudje. Živine tudi po trgatvi niso smeli pasti po vinogradih, na kar so gorniki in mejaši posebno ostro pazili. Čegar živino je gornik ali pa tudi kak mejaš zasačil v vinogradu, če tudi v njegovem lastnem vinogradu, zapadel je dvojni kazni: kazni gorskemu gospodu in kazni, katero je spravil gornik ali pa dotični mejaš v svoj žep. Visokost te kazni je bila določena pač že v cesarskem gorskem zakonu (XXXI), a gorske pravde se niso vselej držale te mere, ne vem, ali po pravici ali ne, kar naj pojasnjujejo naslednji slučaji. Dne 9. oktobra leta 1726. je v Starcih zborujoča gorska pravda določila: Če zasači mejaš v vinogradu kako živinče, dobi za to en petak (einen Fünfer, najbrže pet krajcarjev), vrhu tega pa ima gospodar dotičnega živinčeta plačati še posebej kazen gorskemu gospodu jedno in gorniku jedno. Leta 1728. je gorska pravda v ponedeljek po sv. Golu prisodila gorniku za vsako zasačeno živinče po 20 krajcarjev od repa, vrhu tega pa še po 8 soldov od vsake noge. Leta 1734. je zapretila od vsakega v škodi zasačenega živinčeta 34 soldov kazni, katere spravi gorski gospod, gorniku pa je prisodila vrhu tega še par podplatov. Leta 1737. se je povišala ta kazen na 2 marki, naslednje leto pa celo na tri. Leta 1725. je zasačil gornik konja v škodi ter ga zaprl, a gospodar konjev je prišel ter mu konja vzel po sili. Gorska pravda je samoglavca obsodila na jedno marko kazni za gorskega gospoda in pet petakov za gornika.

Cesarski zakon je določeval dalje tudi kazni za škodo, storjeno na druge načine: Če poseka kdo svojemu sosedu cepljeno drevo (točka XXXIII.), če mu pokosi travo v vinogradu (XXXIV.), če prestavi kak mejnik (XXXVIII.), če mu vzame kaj zemlje iz vinograda (XXXIX.), če mu pohodi, polomi ali odreže kako trto (XXXXIII.) i. t. d. Leta 1731. je Anže Šimeč prestavil svojemu bratu mejnik v vinogradu. Zapadel je zavoljo tega gorskemu gospodu pet mark, mejašem pa en kvint vina.

Zmerjanje, psovanje ali celo poškodovanje pri kakem tepežu kaznujejo tudi naša sedanja sodišča ostro, toda skoraj da ne tako ostro, kakor so storile v minulih stoletjih to gorske pravde. Miha Klobučar, ki je svojega soseda v gori pretepal in mu populil celo nekaj lās, je zapadel gorskemu gospodu štiri marke, dvanajsterim mejašem pa pol vedra vina.

Celo za dostojno vedenje vinogradnikov se je gorska pravda brigala. Brata Gregor in Miha Umek sta se prepirala tako grdo, da so se spodtikali nad njima vsi sosedje vinogradniki. Iz hudobije sta si poruvala in porezala drug drugemu celo nad 40 trt v vinogradih. Gorska pravda ju je obsodila na dva cekina za gorskega gospoda in na pol vedra vina za mejaše in sicer se jima je ukazalo, dati vino kar takoj. Vrhu tega jima je zapretila: Ako se pregrešita še katerikrat tako, vzela se jima bodeta vinograda.

Celo ostro so kaznovali tatove. Za vsak ukradeni kol je zapadel tat jedno marko denarjev za gorskega gospoda, lastniku pa je ukradeni kol plačal dvakrat. Celo gorjé pa tatu, ki je kradel grozdje! Plačati mu je bilo štiri šilinge denarjev, — da, cesarski gorski zakon je celo dovoljeval, da se mu je smelo jedno uho odrezati (XXXX.).

Tudi drevja ni smelo biti po vinogradih preveč (XXXXVI.).

Dan, kdaj se sme začeti trgatév, je določeval gorski gospod, in sicer zato, da kmetje niso pričeli trgati še na pol zrelega grozdja. Tega določila se je bilo natančno držati. Leta 1633. se Miha Marjetec za to ni zmenil, začel je trgati pred določenim časom ter je zapeljal še tri druge vinogradnike k tej samovoljnosti. Gorska pravda ga je obsodila na vedro vina za gorskega gospoda, zapeljani trije tovariši pa so morali dati mejašem vsak po tri bokale vina za kazen.

Najnatančneje pa je bilo gorniku paziti na to, da so vinogradniki vestno obdelovali vinograde. Če tega niso storili, imel je seveda največ škode gorski gospod sam, ker mu je od zanemarjenega vinograda odšla gorščina in desetina. Če kdo ni obrezal kako leto svojega vinograda, zapadel ga je (XXIV. točka), če ga ni okopal vsaj do binkošti, zapadel je

gorskemu gospodu jedno marko denarjev; če se je v tem pregrešil tudi še drugo leto, podvojila se mu je kazen, v tretjič pa mu je gorski gospod vzel vinograd (XXIV. t.).

Tudi zavoljo površnega dela v vinogradih je gornik naznanjeval vinogradnike svojemu gorskemu gospodu, kateri je potem dotičnike posvarjal. Tekom pol leta jim je bilo nedostatke odpraviti ali pa gorskemu gospodu plačati 4 marke denarjev. Če pa se je kdo upiral takemu povelju ali iz trmo-glavosti ali iz hudomušnosti, dal je gorski gospod njegov vinograd ceniti in prodati. (Konec prihodnjič.)

Beležke o nekaterih cerkvah v kočevskem dekanatu.

Spisal V. Steska.

Nāše sosednje dežele so gledé na stavbinsko umetnost že precej natanko preiskane. Pri nas se je pa doslej še malo storilo. Na svojih izletih sem si napravil nekoliko zapiskov, ki jih tu objavljām. Ne hranijo sicer posebnih zanimivostij, vendar menim, da utegnejo obuditi posnemalcev in opozoriti na posameznosti kakega veččaka.

Cerkve, spadajoče v kočevsko faro, sem že opisal v »Zgod. zborniku« leta 1896. št. 32. Vse so novejše stavbe, samo presbiteriji v treh cerkvah (Schalkendorf, Sele, Lienfeld) so gotiški. Stolp v Kočevju kaže s svojimi zidci, da je gotiškega izvora; vrh mu je bil prizidan pred sto leti.

1. V starološki (*Stari Log*) fari sem si ogledal:

1. Trnovec ali Tiefenreuter. Presbiterij je gotiški. V sklepniku se družī sedem reber. Eno okno je še prvotno, toda na vrhu zaokroženo in ne šilasto. Presbiterij je, kakor navadno, zidan na pet stranij osmokotnika. Ena stranica meri 1 m 80 cm.

Ta cerkev hrani gotiški kelih. Na šesterolistnem bakrenem stalcu je tenka srebrna kupa. Ves kelih je pozlačen. Nad jabolkom je v šesterostranskem stebłu v vsak predal

vtisnjena po ena črka; v zadnjem predalu je letnica. Napis se glasi: G T V F A ¹⁶/₅₀. Kaj to pomenja? Morda so začetne črke izdelatelja in fecit anno 1650.

Zanimiv je tudi star plašč. Na platnu so uvezene rumene, svetlo in temno rudeče rože. Na zadnji strani je Marija v temno modri obleki.

Na epistelski strani sta na altarju podobi sv. Elije in sv. Gregorja Vel., na evangelijski strani enostavna stara podoba na platnu. Zunaj v prostorni lopi je majhen oltar.

Ena mašna knjiga je frančiškanski misal. Strešni stolp mi je bil nedostopen.

2. Neubacher. Kapelica nima ne stolpa, ne zvona. Slika predočuje sv. Frančiška Ksaverija.

3. Altbacher. Cerkev je pogorela 8. sept. 1893. z vasjo vred. Pogoreli so tudi oltarji in cerkvene stvari. Dva zvona je prelił Samassa l. 1889.

4. Riegl. Kapelica je nizka in majhna. Sezidana najbrže l. 1873.

5. Hohenberg. Cerkev ima lopo. Na epist. strani je oltar s podobo sv. Petra in Pavla na lesu. Zapisano je: 16. S. Petre S. Paule? Letnice ni možno brati natanko. Meni se je zdelo zapisano 24 ali 27. Če je prav tako, bi bila slika iz l. 1624.

V cerkvi je veliki oltar prenovljen. Na oltarju so sohe cerkvenih patronov sv. Petra in Pavla in sv. Jude in Simona. Na vrhu je slika Marije Pom. Za oltarjem se bere 1730 P. R.

Stara mašna knjiga je iz l. 1655. Na 1. strani je opazka: »Anno 1691 tertia Juny sunt hic dua complexa consecrata Sitycy in honorem Sanctorum Petri et Pauli ab Reverendissimo Illmo Dno Abbate Antonio a Gallenfels sub Rdo Dno Joanne Mathia Sturm pro tempore parocho Altlagensi.

Na evang. strani je dva metra visoka podoba na lesu. Predočuje v višavi Mater B. sedem žalostij, spodaj sv. Frančiška Ksav. in sv. Nikolaja. Mali zvon je iz l. 1653., veliki iz l. 1772.

II. *V mozelski fari:*

1. Cerkev angelja varuha v Reinthalu. Presbiterij je obokan. Oltar je nov. Ladija kasetovana leta 1751. Cerkev ima lopo z oltarjem. Slika je egiptovska Marija iz leta 1816.

2. Cerkev sv. Trojice v Reinthalu. Veliki oltar je preslikal l. 1892. Hr. Jonke, kipar v Mozelnju. Za oltarjem se bere »Mihael Vidmshek 1757«. Nad oltarjem je podoba Kristusa na križu in napis »Georg Puttre Stifter 1807«. Presbiterij je gotiški z dvema sklepnikoma. V prvem sklepniku se družijo šest reber, v drugem se shajajo štiri rebra. Tri prvotna okna so ohranjena. Vrh je zaokrožen. Odprto je samo okno na evang. strani. V ladiji je strop raven. Presbiterij je bil morda preslikan, toda menda le dekorativno. Izpod beleža so zaznati rdečkaste črte. Dva stranska oltarja sta imela napise; sedaj se pozna na epistelski strani le še M. Ioannes. Ob portalu je l. 1837.

3. Kapela sv. Krvi. Presbiterij je gotiški. V zadnjem sklepniku se družijo šest reber, v prvem se shajajo štiri. V sklepniku je Jezusovo oziroma Marijino ime. Slavolok je gotiški (šilast). Zvonček ima letnico 1580 (?) in črki M. E. to je Mert Edlman, zvonar. Na kapeli je zapisano: Erbaut 1586. Stolp so prizidali 1886. Pripovedujejo, da je bil zvonček od drugod prinešen. To bi se vjemalo z letnico, sicer mora biti ena napačna. Na evang. strani je oltar sv. Jožefa, na epist. strani sv. Antona, okoli 200 let star.

4. Niedermösel (Kotshern). Presbiterij je gotiški, pet osmink osmokotnika. Šest reber se strinja v sklepniku. Rebri so nekoliko nastruženi. Presbiterij ima zunaj zidec. Tri okna so na vrhu zaokrožena. Oltar je novejše oblike. Prenovil ga je Hr. Jonke. Strop ladije je raven. Na kosu lesa, ki se je še ohranil, je zapisano: S. Maria ora pro nobis, 1698«. V lopi je velika 2 m visoka podoba sv. Leonarda, ki rešuje jetnike. Pod streho je bandero s podobo cerkvenega patrona sv. Ambrozija iz l. 1761. Na vratih je letnica 1868. Dva zvona visita v strešnem stolpiču.

5. Cerkev sv. Štefana v Otterbachu. Presbiterij ima 5 strani osmokotnika in je obokan. Sv. Štefana oltar je bil

prenovljen leta 1869. Za oltarjem je podpisan Ferdinand Cvetrečnik, slikar v Ljubljani. V ladiji je strop lesne barve in kasetovan. Večji zvon ima napis: Anno Domini 1651., manjši: MDCXXX. Drugega napisa nisem mogel čitati, dasi je zapisan tudi Pfarrherr in Mösel, morda Joannes Heess, ki je tedaj ondi služboval. Za letnico je zapisano Hans Stank (?), Zvonova sta v strešnem stolpiču, torej nedostopna.

6. Cerkev sv. Andreja v Dürnbachu. Cerkev in presbiterij sta obokana. Zvonova so prelili pred kakimi 20. leti. V misalu je zapisano: »Emptum est missale per quinque florenos A. 1641 die vero 13. 7bris p. Joannem Skiber ex pago Turnbach. M. Joannes Heess Francoherbipolensis Parochus in Mossi.«

7. C. sv. Janeza v Verdrengu. Presbiterij je ($\frac{5}{8}$) obokan. Strop v ladiji je raven. Na oltarju je soha sv. Janeza Krstnika. Za oltarjem je zapisana letnica 1784. — Na evang. strani je star oltar. Stebri so izstruženi. Barve so: rdeča, zlata, črna. Napis je močno odrgnjen: »Altare S. Cathrinae« in še nekaj nerazločnih besed. Na epist. strani se bere: »R. Dm. Joannes Hess Francu || Herbypolensis Parochs im Mosel || Una cum vicinitatb, ex elemosynis curavit fieri S. Joannes Babtista Anno 1631«. Obema oltarjema manjkata kipa. Stebrovje krase grozdi. Prižnica ima štiri podobe.

Zvonovi: 1. Nr. 493 Opus Antonii Samassa Labaci 1842. 2. Ignaz Hilzer 1870. 3. istotako 1870, za župnikovanja g. Petra Terana.

8. C. M. B. na hribu Verdrengu. Presbiterij je gotiški. Dva sklepnika. V sklepniku se vidi srce. Dve prvotni okni sta še ohranjeni. Oltar je nov v gotiški obliki. Napravil ga je H. Jonke 1891.

Strop v ladiji je lesen in raven, proti stenam se napušča. Cerkvi je prizidana lopa. V nadstrešnem stolpiču sta dva, po obliki soditi, precej stara zvana.

III. V koprivniški fari:

1. Lichtenbach, cerkev vnebovzjetja M. D. Od zunaj se vidi gotiški presbiterij natančno. Zaznati je na peterih

straneh osmokotnika in na oknih. Na epist. strani ima okno še vmesni tram iz peščenca, toda brez krogovičja. Znotraj je presbiterij obokan, strop ladije kasetovan. Veliki oltar je rokokó. Na epist. strani je soha sv. Osvalda. Lepa slika sv. Treh kraljev (na lesu) se nahaja na vrhu. Na obeh straneh pa je podoba Marijinega oznanjenja, tudi na lesu. Te slike so nenavadno lepo ohranjene. Napis: »Mathias Porenta 1646«. Na deski ob menzi: 1765.

Zvonovi: 1. Veliki: Samassa 1883. 2. A. Samassa 1867 Nr. 21. 3. A fulgure et tempestate libera nos Domine. Labaci.

Sredi vasi je kapelica. Tu visi zvon z napisom: »Saincta (!) Trinitas, ora pro nobis. 1635«. Cerkve:

1. Sv. Marjete v Tanzbüchel u. Presbiterij je gotiški. Šest reber se druži v sklepniku. Lopa nosi letnico 1876. Zvon večji: Opus Antonii Samassa 1857; manjši: Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci 1803.

2. Sv. Krvi v Kummersdorfu. En zvon je vlil Samassa 1832, drugi ima napis: »Zu Ehre Gottes gos mich Elias Sombrakh in Laibach MDCIII.

3. Sv. Wolfganga v. Altfrisachu. Presbiterij je gotiški z enim ohranjenim oknom. Cerkev je menda l. 1882. pogorela.

4. Sv. Jožefa v Neufreisachu. Presbiterij je gotiški z dvema sklepnikoma. Rebra so obrezana ali posneta. V ladiji je strop kasetovan. Veliki oltar je napravil Anton Seitz 1857.

IV. *V reški fari:*

1. C. sv. Antona puščavnika v Stalzerjih. Presbiterij obsega pet stranij osmokota in je obokan. Oltar je nov (1894). Naredil ga je podobar Rutar iz Osilnice. V ladiji je strop raven. Staro bandero je iz l. 1740., drugo 1807.

Zvon 1.: »A fulgure et tempestate libera nos Domine. Labaci 1730«. 2. »A peste fame et bello libera nos Domine«.

2. C. sv. Jurija v Novih Lazih (Hinterberg). Presbiterij je gotiški z dvema sklepnikoma. Zunaj je opaziti zidec $1\frac{1}{2}$ m nad zemljo. Strop v ladiji je raven. Veliki oltar brez

letnice utegne biti 200 let star. Podoba M. B. je pod steklom. Na evang. strani je na oltarju zapisano: »Sub Adm. Rdo nbil è Dcmo dno avito Mathia Rumor Phiae Dcre è St. Thiae cand. Par. caes. e Par: in Riegk Haec ara in honorem S. Georgii e Viti e Ao Dni 1653 erecta est«. Kipi pred-očujejo presv. Trojico. Sv. Jurija podobe ni.

Na epist. strani: »Sub Adm Rdo Dno Joanne Matthia Sturm Parocho confirmato 1696«. Na tem oltarju se nahaja kip sv. Andreja, sv. Vida in dveh drugih svetnikov. Prižnica stoji na šesterokotnem stebru. Strop v ladiji je raven.

Kadilnica je precej stara. Mali kelih je iz početka rene-sanse. Jabolko skoro okroglo. Patena ima le lahno dolbino. Stolp je bil prizidan l. 1890. Zvonovi: 1. Sancte Gorogio ora pro nobis Anno 1720. 2. Ano 1697.

3. Reka (Rieg). Farna cerkev sv. Janeza Krstnika. Cerkev je novejša stavba. Oltarji prenovljeni. V zvoniku so trije zvonovi enake starosti. Napis: »In Namen der Erben Vinzenz Samassa in Jahr 1816 in Laibach goss mich Joseph Reiss«. Druga vrsta: »Leonard Prenner, Pfarrer, Georg Jurman, Johann Kosler, Kirchenprobst haben dies Geläut mit Beihilfe der Gemeinde Pfarr Rieg aus eigenen Kräften güssen lassen«.

4. C.vnebovzetja Marijinega v Kotschen. Pres-biterij je gotiški. Šest reber se strinja v sklepniku, ki pred-očuje Meduzino glavo. Presbiterij je poslikan z okraski, črtami in cveticami. Na epist. strani je v prvi poli na stropu simbol sv. evangelista Luke, namreč vol, v drugi poli je angelj, simbol sv. evangelista Mateja, v četrti poli je lev, simbol sv. Marka in v peti poli orel, simbol sv. Janeza Ev. Zada v sredi, torej v tretji poli, je Salvator Mundi. Glavne barve teh slik so: zelena, rdeča, rumena. Na oltarju je mesto rumenega zlato barvilo.

V velikem oltarju je Marijin kip. Na evang. strani je zopet kip Marijin, na epist. strani kip angelja Gabrijela. Na vrhu je pódoba sv. Trojice. Stebri so večkrat preščiipnjeni in okrašeni z vinsko trto. Grozdje je zlato. Sprednjo stran menze krasi slika Marije z Jezuškom, stoječo na luni, okrog

pa je pet pelikanov. — Za oltarjem je podpis: »Michael Micheliz, Vicarius loci, postea factus Cooperator Pollanensis 1746. — Hoge 1750«. Na oltarju sta dva svečnika, katerih steblo je šesterokotno, noge imata po tri. Prejšnji kelih je nekdo ukradel pred 40. leti.

Na epist. strani je oltarček s kipom M. B., zgoraj je slika na lesu. Na vrhu se bere: »S. Maria Mater Dei ora pro nobis 1670«.

Na evang. strani je oltar, ki ima na vrhu podobo na lesu, spodaj je Marija z Jezuškom in sv. Janezom. Prižnica na osmostranskem stebri je okrašena s kipi štirih evangelistov.

Strop je raven. Svetilnica je medena in okrašena s tremi, Kitajcem podobnimi glavami. Slika starega bandera iz l. 1789., predstavlja Marijino vnebovzetje in Marijo, Ano z Jezuškom je precej čedna. V knjigi, ki jo drži sv. Ana, je zapisano: »Joann Parte 1789«.

Stolp je precej visok. Zvonov napisi: 1. Opus Ferdinandi Eisenberger Labaci MDCXCII. 2. A peste, fame et bello libera nos Domine. Opus Jo— Antony Samassa Labaci 1746. 3. Sancta Maria ora pro nobis. Opus Josephi Samassa Labaci 1734.

5. Kapela sv. Frančiška Ksaverija pri Reki. Presbiterij obsega pet stranih osmokatnika in je obokan. Oltarjev nastavek je mrežast okvir. Stolpek je lesen.

6. C. sv. Trojice v Moravi (Mrauen). Presbiterij ($\frac{5}{8}$) je gotiški. V sklepniku se združuje šest reber. Veliki oltar sv. Trojice je nov. Izdelal ga je Peter Rutar iz Osilnice. Na evang. strani je napis oltarju: »Haec ara in honorem S. M. Magdalenae sub Adm. R. D. Joanne Bapt. Haberle, Parocho Caes. in Riegkh, erecta est 1673«. Na epist. oltarju se bere: »Haec ara in honorem S. Gregorii sub Adm. Rdo. Dno Joanne Grabner erecta est 169«. Najbrže bi moralo stati. 1669.

Najzanimivejši je pa oltar v lopi. Oltar je presv. Trojice in sicer lesen relief. Golob, simbol sv. Duha, je odpal; Bog Oče in Sin se še dobro vidita. Zgoraj je zapisano: »S. Lucia

ora pro nobis«; spodaj pa: »Sub Adm. Rdo Nobili et Doctmo Dno Dno Avito Matthia Rumor Philiae Doctore et ss. Theolog Cand, Paro Caes. et Par in Rīgk ect haec ara Anno Dni erecta est 1647«. Strop je ves kasetovan in okrašen s podobami, kakor noben drugi v obližju. Zvonovi so v strešnem stolpiču.

V. *V župniji Stara Cerkev:*

1. C. vnebovzetja Marijinega v Stari Cerkvi (Mitterdorf). Cerkev je prostorna, zidana pred 50. leti. Zvonovi imajo napise:

1. Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci 1801. 2. Ueber-gossen unter dem H. H. Pfarrer G. Steurer auf Kosten des H. Mathias Hönigmann aus Kerndorf. Nr. 26 von Ant. Samassa in Laibach 1854 Nr. 1042. 3. Opus Alberti Samassa Labaci 1867. Vliti ga je dal Štefan Erker. 4. Oni zvon s čudovitim napisom, ki je objavljen v prilogi »Zgod. Zbornika« l. 1890. stolpec 156.

2. C. sv. Filipa in Jakoba na Mlaki (Kerndorf). Presbiterij ima pet strani osmokotnika in je obokan. Veliki oltar je nov. Napravil ga je: »Franz Xav. Götzl v. Krainburg gemacht im J. 1841«. — Na epist. strani je oltar s sliko sv. Andreja, na vrhu je čedna slika na lesu. Tu se bere: »Peter Verderber hat das (!) Altar machen lassen 1862«. Na epist. strani je tudi kapela sv. Notburge. Strešni stolpič ima dva zvona.

3. C. sv. Nikolaja v Mali Gori (Malgern). Presbiterij ($\frac{5}{8}$) je obokan. Ladija ima raven s črtastimi progami prevlečen strop. Na njem se bere: »Pale Melz Pal Enickmon 1623«. Veliki oltar je prenovljen. Zadaž se čita letnica 1719. Na evang. strani je prav čeden lesen oltar. Napis se glasi: »Sub Reverendissimo ac perillustri Domino Dno Joanne Jacobo ab Argento archi. Reif. Caes. Maiestatis consil. Hoc altare ad majorem dei gloriam erectum fuit Anno Dni 1664«. Glavna podoba je slika sv. Antona Padov., na straneli sta kipa sv. Florijana in sv. Roka. Na epist. strani: Jezus na križu,

zgoraj žalostna M. B. Napis enak prejšnjemu. Stebri in drugo ogrodje ima rdečo, srebrno in zeleno barvo.

Zvonovi: 1. Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci Anno 1800. 2. Opus Ant. Samassa Labaci 1832. 3. Nr. 233 Opus Antonii Samassa Labaci 1834.

4. C. sv. Štefana m. v Kofflern. Presbiterij ($\frac{5}{8}$) je obokan. V ladiji je strop raven. Na velikem oltarju slika sv. Štefana, zgoraj sv. Antona Pad. Zanimiva je medena svetilnica z možički. Na evang. strani sv. križ z angeljci, ki držé mučilno orodje, zgoraj sv. Trojica. Tu je bilo nekaj zapisano, pa so z modro barvo prevlekli in čez zapisali 1820 z rdečo barvo. Na epist. strani: Marija z Jezuškom, l. 1763. — Stolp je bil prizidan l. 1817. Zvonovi: 1. Nr. 716. Opus Antonii Samassa Labaci 1848. 2. Nr. 267. Opus Antonii Samassa Labaci 1835. 3. Nr. 717. Opus Antonii Samassa Labaci 1848.

5. C. sv. Petra in Pavla v Oberloschinu. Kratki presbiterij je ($\frac{5}{8}$) obokan. V ladiji je strop raven. Veliki oltar je nov. Na evang. strani je ob steni oltar M. B. — Stolp je bil prizidan l. 1839. Zvonovi: 1. Nomine haeredum Vincentii Samassa Labaci Anno 1823. 2. Isti napis.

6. Kapela Matere B. dobrega sveta v Slovenski Vasi (Windischdorf). Kapela je bila zidana vsled obljube za odvrnitev kolere l. 1855. Nad vrati se bere l. 1861. Zvonček so kupili isto leto.

VI. V borovski župniji:

1. C. sv. Mihaela v Borovcu. (Moróbiz). Cerkev je nova in prav čedna. Zvonovi: 1. Sancta Maria ora pro nobis 1719. 2. Andreas Sorger goss mich in Gratz 1817. — H. Johannes bitt fir uns — H. Michel bitt fir uns — Mutter Christi bitt fir uns — Herr erbarme dich unser. 3. Največji: Nr. 1533. Opus Antonii Samassa Labaci 1862.

2. C. sv. Kozme in Damijana v Inlaufu. Presbiterij ima pet strani osmokotnika. V tej kapeli je samo en oltar. Strešni stolpič ima letnico 1808. Zvonovi: 1. Opus Ant. Samassa Labaci 1849. 2. Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci Anno 1799.

VII. *V banjski fari:*

1. C. sv. Jakoba v Banji Loki. Cerkev je novejša stavba. Zvonovi: 1. Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci Anno 1798. 2. Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci Anno 1801. 3. Istotako l. 1801.

2. C. sv. Odrešenika na Ajbelju. Presbiterij je gotiški in ima v sklepniku šest reber. Ladija je kasetovana l. 1711. Veliki oltar je napravil Šubic l. 1893. Na episteljski strani je podoba sv. Jerneja. Oltar je iz l. 1695. Na evang. strani oltar sv. Uršule. Pravijo, da je nastavek iz banjeloške cerkve.

VIII. *V Fari pri Kostélu:*

1. Farna cerkev vnebovzvetja M. B. v Fari pri Kostélu je lepa nova zgradba.

2. C. sv. Štefana na Klancu. Presbiterij je gotiški. Ladija ima raven strop. Na kamnu ob vratih je letnica 1856. Strešni stolp ima dva zvana.

3. C. sv. Lenarta pri Krkovih. Presbiterij je bil gotiški, pa je prenovljen. Oltar je iz l. 1850. Strešni stolpič ima le en, precej star zvon.

4. C. sv. Nikolaja na Vrhcu. Presbiterij obsega pet stranij osmokotnika in je obokan. Oltar je iz leta 1761. in baroške oblike. Slika kaže sv. Nikolaja. Na evang. strani je sv. Izidorja slika, na epist. sv. Lucije. Bandero je iz l. 1747. Zvonovi: 1. Nr. 848. Opus Antonii Samassa Labaci 1840 (?). 2. Zvon z gotiškimi minuskuli; ker je v strešnem stolpiču, nisem mogel čitati napisa.

5. C. sv. Treh kraljev v Kostélu. Presbiterij je gotiški. V sklepniku se strinja šest reber. Dve okni sta zakroženi. Oltar sv. Treh kraljev je renesanški. Stebri so črnkasti in na drobno izstruženi v podolgastih črtah. V tej cerkvi je grška Madona. Mali leseni baldahin je bil preje na oltarju, če so izpostavili presv. R. Telo, sedaj je na zidu ob evang. strani. Zanimiva je kadilnica iz bron ali medi, katere strešica je vsa narezljana. Po moji sodbi je gotiška. V strešnem stolpu so trije zvonovi. Najvišji utegne star biti, druga dva sta novejša.

IX. *V osilniški fari:*

1. C. sv. Petra in Pavla je nova. Zvonovi: 1. Albert Samasa 1877. 2. Antonius Samassa 1838. 3. In honorem beate Marie Virginis et S. Petre fusa est hec Kampana — Adam Khokel zu Laibach goss mich anno MDCXLIII.

2. C. sv. Egidija v Ribjeku. Presbiterij kaže sledove gotiških reber, ki so pa odbita. Strop v ladiji je kasetovan, tlak je ometan.

Veliki oltar ima napis: *Hoc altare factum é in honorem storum Aegidy, Antony, Achaty Propriis sumptibus sub Adm. Rdo. nobili et doctissimo Dno. Joanne Jacobo Ratth tunc temporis parrocho — sindici fuere Thomas Stimac et Simun Stimac Octobri Anno 1681*. Na evang. strani oltar sv. Barbare in na epist. strani sv. Antona; oba z letnico 1697. Prižnica je lepa in ima štiri slike evangelistov na platnu.

3. C. sv. Nikolaja v Dolenjem Čačiču. Presbiterij je obokan. Strop v cerkvi je raven. Oltar sv. Nikolaja je napravil Peter Rutar l. 1850. Cerkev so podaljšali l. 1823. V strešnem stolpiču sta dva zvonova, prvega je vžil Ferdinand Eisenberger; kdaj, nisem mogel videti, ker je zvon v strešnem stolpiču. Pri drugem tudi nisem opazil drugega, nego: mich goss — —.

4. V cerkvi sv. Vida v Bosljivi Loki je vse novo.

X. *V polomski fari:*

1. C. sv. Mihaela v Polomu (Ebenthal). Cerkev je novejša. Na evang. strani je oltar Marijin, na epist. strani sv. Jožefa. Zvonovi: 1. Nr. 1583. Albert Samassa 1886. 2. S. Michaela ora pro nobis. Opus Josephi Antony Samassa Labaci 1744. 3. Nr. 1584 Albert Samassa 1886.

2. C. M. B. v Vrbovcu (Tiefenthal). Presbiterij ima kupolo. Strop v ladiji je obokan. Tlak je kamenit. Prižnica ima šest stranic in toliko slik, namreč Jezusa, Marijo in štiri evangeliste. — Veliki oltar je renesanški. Zgoraj je letnica 1679. Popravlil ga je Anton Miklič 1874. Zvonovi: 1. Opus Vincentius (!) Samassa Labaci Anno 1804. 2. Opus Josepe Samassa Labaci 1740. Ora pro nobis sancta Maria.

3. Opus Zachariae Reid Labaci 1768. A fulgure et tempestate Jesu Christe.

3. C. sv. Antona Pad. v Kukovi Vasi (Kukendorf). Ker ključa nisem mogel dobiti, ogledal sem si samo zvonove. 1. Nr. 376. Opus Antonii Samassa Labaci 1839. 2. Nr. 709. Opus Antonii Samassa Labaci 1848. 3. Nr. 710. Opus Antonii Samassa 1848.

4. C. sv. Neže v Seči. Cerkev je bila zidana l. 1837. Zvonovi: 1. Opus Antonii Samassa Labaci 1837. 2. Zacharias Reidt goss mich in Laybach 1755. Pravijo, da je ta zvon iz Zagradca.

XI. V nemškološki fari (Unter-Deutschau):

1. C. sv. Nikolaja v Vidmu. Presbiterij ($\frac{5}{8}$) je gotiški. Rebra imajo špičaste robove. Na oltarju je kip sv. Nikolaja, zgoraj slika M. B. Ladija je kasetovana. Zunaj je lopa z oltarno prostornino. Na njej je več kipov. Portal je zaokrožen na vrhu. Zid je jako debel. Okna so na episteljski strani obrobljena s kamenom, na evang. strani z lesom. V strešnem stolpiču sta dva zvana.

2. C. sv. Andreja v Preriglju. Presbiterij ($\frac{5}{8}$) je obokan. Oltar je nov. V cerkvi se nahaja še precej čedna slika M. B. s sv. Rokom in sv. Sebastijanom. Naslikal jo je l. 1876. Kušlan iz Novega Mesta. Zunaj nad vrati je slika sv. Andreja na lesu. V strešnem stolpu visita dva zvana.

XII. V spodnjeloški fari (Unter-Lag):

1. C. sv. Trojice v Knežji Lipi (Graflinden). Presbiterij je deloma gotiški, namreč zadnji del, drugo je obokano. Tri okna so gotiška; zadnje zazidano. Oltar je iz l. 1720 »den 12. Juni Andreas Massold, moller und Leger«. Slika predočuje sv. Trojico. Gornja podoba je motna. Zvonovi: 1. Najmanjši l. 1885. 2. Casparus Franchi me fudit A. 1719. 3. Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci An. 1790.

2. C. sv. angeljev varuhov v Römergrundu. Presbiterij je obokan ($\frac{5}{8}$). Oltar je star okoli 200 let. V

sredi je slika sv. angelja varuha na platno. Zvonova sta v lesenem stolpu. Po okroglem žvenklju in podolgasti podobi soditi, sta precej stara.

Loško gospostvo leta 1630.

Po nekem loškem urbarju posnel dr. Fr. Kos.

Pred seboj imam urbar loškega gospostva, kateri se od drugih loči po obsegu in vsebini. Ker se mu je zgubila prva stran, manjka tudi letnica, katera bi nam naznanjala, kdaj je bil ta urbar spisan. Iz mnogih podatkov, kateri se nahajajo na raznih mestih rečenega urbarja, je razvidno, da je bil vsaj večinoma sestavljen leta 1630. Tako čitamo na 15. listu, da je zahtevalo loško gospostvo »letos«, t. j. leta 1630. (»Disz 1630iste Jahr«), od podložnikov po Hlevnem Vrhu pet tovrnih konj. A tudi, če vzamemo, da je bil del urbarja spisan še-le leta 1631. ali pa 1632., moramo vendar pristaviti, da so nastali že leta 1630. marsikateri spisi in zapisniki, iz katerih je urbar sestavljen. Na 16. listu je omenjeno, da je leta 1630. dné 31. avgusta posebna komisija pregledala in popisala mejo med loškim in logaškim gospostvom. Na 70. listu beremo, da so objezdili in popisali osliško županijo 1630. leta in sicer dné 4., 5. in 6. julija. Nekaj jednakega se nahaja na 275. listu, kjer je povedano, da so objezdili in popisali davško županijo leta 1630. dné 1., 2. in 3. julija.

Urbar obsega 411 listov in fol. Nekoliko listov, posebno pa 2., 3. in 4., je jako poškodovanih. Opisane so v urbarju vse nekdanje županije loškega gospostva razun gadmarske, bitenske in godeške.

V urbarju se nahaja mnogo zanimivih notic za lokalno zgodovino raznih krajev loškega gospostva. V njem čitamo imena vasij in tamošnjih posestnikov. Dalje vidimo, kako velike davke je moral vsak plačevati, koliko je ta ali uni posejal na leto žita, koliko je imel živine v hlevu, v kakem

stanju je bilo njegovo zemljišče, poslopje i. t. d. Kar je važnejšega v urbarju, hočem tu navesti.

I. Županija Hlevni Vrh.

Dole.

V Doléh je deset kmetov in sicer:

1. Štefan Majnhart. Ako bi ne bila dotična stran preveč poškodovana, bilo bi razvidno, koliko je plačeval omenjeni posestnik na leto urbarsčine (»Vrbarszünsz«), davkov (»Steuer«), nove doklade (»Neue anlag«) in novcev za tintnik (»Calamargelt«). Zadnji so bili nekaj upravnikiški dohodek (»Pflehsaccidental«). Tudi bi vedeli, koliko je dajal županu v račun (»dem Suppan in die Raittung«). Loškemu gospodstvu je plačal vsako leto po 1 goldinar hišnega davka (»Hauszgulden«) in županu še posebej po 16 kr. Zadnjo svoto, katero je moral dajati županu, imenovali so robotnino (»Robotgelt«). Hlevnovrški župan je pobiral to robotnino po vsi županiji od vsakega kmeta, rovtarja in kajžarja. Od nabrane svote je moral že od nekdaj vsako leto dajati karnskemu županu po 12 gld. — Štefan Majnhart je plačeval vsega skupaj nad 6 gld. davščin. Kmetijo je podedoval po svojih stariših. V urbarju je navedeno, koliko je posejal vsako leto pšenice, ječmena, ajde, ovs, lanenega semena, boba, prosa i. t. d. Tudi je omenjeno, koliko je imel čez zimo v hlevu goveje živine, ovac, koz in konj. — 2. Maruša Pivek. Koliko je morala plačevati in koliko premoženja je imela, ni mogoče navesti, ker je list na dotičnem mestu poškodovan. — 3. Boštijan, sin Jakoba Lužnika ali Bezovljaka. Na leto plačuje po 6 gld. 29 kr. in 2 p. — 4. Ivan Blažič. Vsega davka plačuje po 6 gld. 37 kr. in 2 p. — 5. Ivan Kalčič. Od svoje kmetije, katero je podedoval, mora plačevati po 6 gld., 29 kr. in 2 p. — 6. Marjeta, hči Andreja Trevna. Ta plačuje po 6 gld. 29 kr. in 2 p. davka. — 7. Ivan, sin Mihaela Trevna. Od svoje kmetije plačuje čez 6 gld. davkov. Županu daje za karnsko županijo še

jedenkrat toliko robotnine, kakor drugi. — 8. Primož Petrič. Davščina od njegove kmetije, katero je priženil, znaša 6 gld. 55 kr. in 1 p. — 9. Mihael Kamenšek. Ta daje županu 12 kr. več v račun, kakor drugi, namreč 34 kr. Tudi robotnine za karnsko županijo daje 6 kr. več, kakor drugi, namreč 22 kr. Ves njegov davek znaša 6 gld. 31 kr. in 1 p. 10. Primož Mravljišek, sedaj njegov sin Jakob. Tik njegovega posestva se stikajo meje loškega, idrijskega in logaškega gospostva.

Zavraz (»Souraczi«).

V tej vasi je pet kmetov in jeden kajžar (»vndersasz«), tu je tudi mlin in žaga. Dalje je tu podružnica, ki je posvečena sv. Ulriku. Na dan sv. Marka se praznuje cerkveno blagoslovljenje. Vsak posestnik ima svoj les in svojo pašo. Županu v račun daje vsakdo po 52 kr. in 1 črni penez, in kar se tiče robotnine, to je doklade za karnsko županijo, plačuje vsak po 31 kr. in 2 črna peneza.

1. Jakob Kalčič. Ta plačuje po 40 kr. krčmarine (»Taferngelt«) ter od jednega mlina po 12 kr. — 2. Andrej Žonta (»Zuntta«). Od njegove kmetije je treba plačati na leto po 7 gld in 17 kr. — 3. Ivan Semarin. On plačuje vsega davka 7 gld. 6 kr. in 1 p. — 4. Neža, hči Jakoba Bezovljaka. — 5. Lukež Treven. Vsega davka ima 7 gld. in 10 kr. Kmetijo je kupil od Primoža Jereba za 600 ogerskih cekinov. Na leto poseje 5 polovic pšenice, 2 polovici ječmena, 5 polovic ajde, 6 starov ovsu in ječmena skupaj, 3 polovice lanenega semena, 1 polovico boba in malo prosa. Čez zimo ima 16 goved, 10 ovac, 7 koz in 1 konja.

Ižgorje (»Yszgary«).

V tej vasi so četirje kmetje in jeden kajžar, ki spadajo pod sosesko sv. Katarine »na Spechnu«. Vsak ima svoj les in svoje pašnike. Županu v njegov račun daje vsakteri toliko, kolikor po Zavracu; ravno tako je tudi z doklado za karnsko županijo. Kakor drugi (namreč Zavračanje), daje tudi vsak

Ižgorec župniku, cerkovniku in selskemu sodniku (»Landt Richter«) po jedno kokoš in na dan cerkvenega blagoslovljenja župniku tudi po jeden hleb kruha.

1. Ivan Bogataj. Njegov davek znaša 7 gld. in 11 kr. Svojo kmetijo je dobil, kakor kaže dotično menjalno pismo, po zameni. — 2. Barbara Albreht. Ona plačuje 7 gld. in 11 kr. davka. — 3. Andrej Trček. Od svoje kmetije, katero je kupil za 505 gld., kakor kaže kupno pismo, plačuje 6 gld. 24 kr. in 2 p. — 4. Mihael Strnad. Od njegove kmetije je treba plačevati po 6 gld. 50 kr. in 1 p.

Gorenje Ižgorje (»Gorenj Yszgary«).

Tu sta dva kmeta, ki spadata pod sosesko sv. Katarine. Vsak ima svojo pašo in svoj les. Kar se tiče županovega računa in robotnine za karnsko županijo, plačujeta tako, kakor Zavračanje in Ižgorci. Kakor ti, dajeta tudi ona dva župniku, cerkovniku in selskemu sodniku.

1. Jakob Hleviščar (»Hliuischer«). Njegov davek znaša 6 gld. 57 kr. Volfu Jakobu pl. Sigerszдорff-u mora dajati po 2 snopa desetine. Kmetijo je dobil pred mnogimi leti po zameni. — 2. Lovrenc Reven. Od svoje kmetije plačuje po 6 gld. in 38 kr. K hiši se je priženil.

Račeva (»Radischouim«).

V tej vasi so četirje kmetje. Nad vasjo je cerkev Sv. Treh Kraljev. Cerkveno blagoslovljenje se praznuje na dan Marijinega rojstva. Vsak kmet ima svoj les in svojo pašo. Matija Miklavec in Marjeta Bohinjec dajeta županu v račun po 32 kr. in 1 p., za karnsko doklado pa po 22 kr.; druga dva kmeta Andrej Dolinar in Lovre Hainricher pa plačujeta za županov račun po 52 kr. in 1 p., za karnsko doklado pa po 16 kr.

1. Matija Miklavec. Od svoje kmetije plačuje 6 gld. in 25 kr. — 2. Andrej Dolinar. Svojo kmetijo, od katere je treba 6 gld. 38 kr. in 2 p. davka plačevati, prodal je Ivanu Žakelj-nu za 270 ogerskih cekinov. Kar se tiče desetine,

dobiva po 2 snopa Volf Jakob pl. Sigerszdorf. — 3. Marjeta Bohinjec ali Petrič. Dobila je svojo kmetijo po zameni. — 4. Lovre Hainricher. Od svoje kmetije plačuje po 5 gld. 55 kr. in 1 p.

Sv. Trije Kralji (»Stanommer Hribu«).

V tej vasi so trije kmetje, ki spadajo pod sosesko Sv. Treh Kraljev. Les in pašo ima vsak sam.

1. Jurij Feguš (»Jurij Wegusch«). Za županov račun daje 46 kr. in 1 p., doklada za karnsko županijo znaša 16 kr., vsega davka pa plačuje 6 gld., 10 kr. in 1 p. — 2. Andrej Jereb. Plačuje za županov račun 52 kr. in 1 p., robotnega denarja ali doklade za karnsko županijo pa daje 31 kr. Ves njegov davek znaša 6 gld. in 37 kr. — 3. Lukež Jereb. Njegova kmetija, katero je pred mnogimi leti kupil za 100 cekinov v denarjih, je majhna. Županov račun od nje znaša 52 kr. in 1 p., doklada za karnsko županijo 16 kr., ves davek pa 4 gld., 57 kr. in 1 p.

Hlevni Vrh (»Clenoburg«).

V tej vasi so četirje kmetje. Tudi je tu cerkev sv. Nikolaja. Cerkveno blagoslovljenje se praznuje na dan sv. Jurija. Kmetje nimajo svojega lesa in zato morajo kupovati drva. Pašo imajo skupno. Vsak daje županu v njegov račun po 52 kr. in 1 p., robotnina ali doklada za karnsko županijo pa znaša za vsakega kmeta 31 kr.

1. Andrej Šust. Njegovega davka je 6 gld., 22 kr. in 2 p. — 2. Lovre Šust. Vsega davka ima 6 gld. in 40 kr. Kmetijo je priženil. — 3. Jurij Hainricher. Ta plačuje 50 kr. krčmarine. Davek od njegove kmetije znaša 9 gld., 2 kr. in 1 p. — 4. Ivan Hainricher. Kmetijo je kupil od Lenarta Martinška za 350 cekinov. Ta kmet ima tudi hišni mlin ter plačuje vsega davka 7 gld., 4 kr. in 2 p.

Hlevišče (»Hliuischi«).

V tej vasi so četirje kmetje, ki ne plačujejo vsi jednako županu v njegov račun. Tu je tudi cerkev sv. Katarine in

cerkveno blagoslovljenje se praznuje v nedeljo pred Kristusovim vnebohodom. Vsak ima svoj les in svojo pašo.

1. Matija Rudolf. Kmetijo je podedoval. V županov račun plačuje 52 kr. in 1 p., robotnine ali doklade za karnsko županijo daje 31 kr., vsega davka pa 6 gld. in 55 kr. — 2. Lovre Poženil. Ta je dobil kmetijo v svojo last na ta način, da je dal za njo neke rovtje in pa še 200 cekinov v denarjih. Županov račun in pa robotnina od njegove kmetije znašata ravno toliko, kolikor od kmetije Matije Rudolfa. Vsega davka ima 7 gld. in 21 kr. — 3. Ivan Prenčič. Svojo kmetijo je kupil pred 11. leti od Ivana Papita za 1000 gld. Županu v njegov račun daje po 2 gld., robotnine za karnsko županijo pa po 22 kr. Njegov davek znaša 8 gld. in 55 kr. — 4. Jakob Trpin. Županu plačuje v njegov račun 1 gld. in 55 kr., doklada za karnsko županijo pa znaša 22 kr. Ves njegov davek od kmetije, kakor tudi od hišnega mlina in žage, znaša 9 gld., 50 kr. in 1 penz. Kmetijo je kupil od gospoda Mihaela Paplerja, kateremu je bila zastavljena, in pa od Ivana Hleviščarja za 800 cekinov v novcih. — 5. Alenka Trpin. Njeno posestvo ni kmetija, temuč so le rovti, od katerih plačuje na leto 1 gld. in 27 kr. davka. V županov račun daje po 12 kr. Zaradi desetine se je pogodila z žirovskim županom v imenu loškega gospostva, da plačuje namesto nje po 1 gld. in 20 kr.

Stari rovtarji po hlevnovrški županiji.

O vsakem rovtarju je povedano, koliko ima posetje, koliko glav živine je v hlevu, koliko znaša njegov davek in njegova desetina, za koliko naj bi se mu povejšala davščina, bodisi v novcih, bodisi v žitu i. t. d.

1. Jakob Martinšek. Njegovo zemljišče, od katerega plačuje 3 gld., 38 kr. in 2 p., veliko je za dobre pol kmetije. Namesto desetine daje žirovskemu županu v imenu loškega gospostva po 4 stare in 2 polovici raznovrstnega žita. Ima svoj les in svojo pašo. — 2. Andrej, sin Matevža Trčka. Zemljišče, h kateremu spada tudi hišni mlin, dobil

je po zamenj. Davka ima 6 gld. in 6 kr. Zastran desetine se je pogodil z županom, da mu plačuje na leto 10 gld. in 40 kr. Njegovo zemljišče je obširno, kakor kaka kmetija, a leži na nekem mrzlem kraju visoko na Žirovski Gori. — 3. Blaž Jesenko. Njegovo zemljišče se lahko smatra za pol kmetije. Davka plačuje po 4 gld. in 10 kr., namesto desetine pa daje po 8 gld. — 4. Mihael Mlinar. Ta nima zemljišča, temuč samo kajžo, katero je kupil od Matije Revna za 77 gld. Njegov davek znaša 54 kr. in 2 peneza. — 5. Primož Justinič. Ta ima rovt in mlin ter plačuje 2 gld., 12 kr. in 2 p. davka, 1 gld. pa namesto desetine. — 6. Gregor Osredkar. Njegovega zemljišča je za dobre pol kmetije ali pa za srednjo celo kmetijo. Davka daje 2 gld. in 34 kr., namesto desetine pa 5 gld. županu. — 7. Urša (»Vrscha«) Štefančič. Njeno zemljišče se ceni za četrto kmetije. Davka daje 2 gld. in 34 kr., namesto desetine pa županu po 3 gld. — 8. Matevž Jereb. Ta ima 1 gld., 35 kr. in 2 p. davka, namesto desetine daje županu po 1 gld. — 9. Blaž Trpin. Njegov davek znaša 1 gld. in 16 kr., namesto desetine pa plačuje po 3 gld. — 10. Ivan Fervezerček. Njegovega davka je 1 gld., 35 kr. in 2 p., namesto desetine pa plačuje županu po 4 gld., 13 kr. in 1 penz. — 11. Ivan Trček. Zemljišče, od katerega je treba dajati po 1 gld., 35 kr. in 2 p. davkov, kupil je od Lenarta Žakeljna za 160 cekinov v novcih. — 12. Jakob Trček. Njegov davek znaša 1 gld., 35 kr. in 2 p. Rovte je kupil od Jerneja Hainricherja za 250 cekinov v novcih. Namesto desetine plačuje županu po 4 gld. — 13. Jakob Reven. Davka ima 1 gld. 35 kr. in 2 p., namesto desetine pa daje vsako leto 1 gld. Žita poseje po 7 polovic in v hlevu ima 3 krave. — 14. Mihael Trček. Na leto plačuje po 2 gld. in 34 kr. davka ter 6 gld. županu namesto desetine. — 15. Jernej Jereb (»Jernj Jeröb«). Od zemljišča, katero je kupil za 127 gld., odšteva po 1 gld., 35 kr. in 2 p. davka. Namesto desetine daje županu po 1 gld. in 4 kr. — 16. Primož Petrič. Ta plačuje od svoje kajže (zemljišča nima skoraj nič) po 1 gl. in 4 kr.

Novinarji (=Neugereutler) po hlevnovrški županiji.

1. Jurij Tratnik. Njegov davek znaša 1 gld. in 51 kr. Namesto desetine plačuje županu po 3 gld. Zemljišče je kupil od Matije Homolca za 112 cekinov v novcih. — 2. Ivan Homolec. Davka ima 1 gld. in 51 kr., namesto desetine pa daje po 2 gld. Zemljišče mu je prodal Matija Homolec za 150 cekinov v novcih. — 3. Matija Trček. Davka odšteva od svojega zemljišča, katero je kupil od Štefana Cankarja za 110 cekinov v novcih, po 1 gld. in 31 kr. Namesto desetine daje županu po 1 gld. in 40 kr. — 4. Lenart Martinšek. Njegov davek znaša 1 gld., 50 kr. in 2 p. Rovte je dobil po milosti za časa pl. Eggenberga (okoli l. 1515.) od loškega gospodstva. Namesto desetine daje županu po 3 stare vsakovrstnega žita, največ ovs. — 5. Matija Strnad. Njegovi rovti, od katerih plačuje po 1 gld. in 3 kr. davka, so jako slabi. — 6. Lukež Kunčar. Ko je ta umrl, kupil je njegovo zemljišče od vdove Jakob Feguš. Davek znaša 1 gld. in 7 kr. — 7. Andrej Feguš. Njegovega davka je 1 gld. in 31 kr. — 8. Primož Reven. Davka daje 1 gld. in 31 kr. — 9. Andrej Lunger. Davka plačuje po 1 gld. in 9 kr. Loško gospodstvo mu je pred nekaterimi leti dovolilo, da lahko obdeluje tamošnje zemljo. — 10. Jakob Martinšek. Njegov svet je le nekak pašnik ter plačuje od njega po 30 kr. davka. — 11. Ivan Hleviščar. Loško gospodstvo mu je še le pred nekaterimi leti dovolilo napraviti rovt. Njegov davek znaša 1 gld., 34 kr. in 2 p. Namesto desetine plačuje po 2 gld. — Jakob Kavčič. Ta si je še-le pred kratkim časom postavil novo hišo, kar naj bi se zabeležilo v prihodnjih urbarjih. Tudi naj se mu naloži primeren davek.

Kakor je bilo že omenjeno, navedeno je v urbarju pri vsakem rovtarju in novinarju, za koliko naj bi se mu povečala njegova davščina. Po nasvetu takratnega loškega oskrbnika naj bi se pomnožila robotnina hlevnovrškim rovtarjem in novinarjem za 20 gld. in 36 kr. v novcih ter za 7 mutov in 2 merici ovs. (Dalje prih.)

Mali zapiski.

Imenoslovni paberki.

«Tout nom a eu dans l'origine un sens.»

Alb. de Rochas d' aiglun.

Miklošič navaja v svojem delu »Ortsnamen aus Appellativen II« pri besedi »Kotar« (pod št. 248) štiri hrvatska imena, — izmed katerih leži kraj Kotari, kakor pove Vukov slovník, med Zrmanjo in Krko, morjem in Bukovico, — ne omenja pa nobenega iz slovenskih pokrajin. V krajih, kjer bivajo še dandanes Slovenci, ne poznam sicer krajevnega imena, ki bi podobno slovelo, pač pa imamo na Koroškem vže nekaj stoletij sem ponemčeni trg Kotarče »Guttaring« (podobna spaka, kakor »Victring« za Vetrinje).

Po postrežljivosti — žal — sedaj vže rajnega mi prijatelja Andreja Romavha, kapelana v Kotarčah, sem dobil v roke spis »Liber memorabilium« kotarške dekanije, iz katerega naj sledé tu različne oblike imena »Kotarče« zapisane v listinah iz raznih let.

V listinah l. 1149. se piše to ime Gutarch, tako tudi v listinah iz l. 1162., 1169., 1190. L. 1155. Gutariche; l. 1168. Gutark, l. 1224. Wigmanus, viceplebanus de Guterch, l. 1254. Gueterich, l. 1346. Gotarich, l. 1409. Gutarig, l. 1448. Guttarg, Gutterg, l. 1464. Gutarc, l. 1524. Katto-ring, l. 1573. Guetharing, l. 1618. Guettaring i. t. d. Kotarče ali Kotariče je torej po obliki ista tvorba, kakor je v imenih Gorje, Cerklje i. t. d.

Pa ne-le v Koratanu, tudi v nekdanj slovenskem delu Tirolske se nahajajo še ostanki podobnih imen. Tako je hišno ime v Oberlienz-u »Gutternig« (izg. Gueternig), Andree Guetter Nachh l. 1545. (August Unterforcher, Slavische Namenreste aus dem Oстен des Pusterthales. Progr. Gymn. Leitmeritz 1888. str. 13) in »Gutternitz«, polje pri Lienzu (A. Unterforcher op. cit. str. 10).

Kaj pa pomeni »Kotar«, beseda, od katere izpeljujemo ta imena?

V slovenščini imamo kotar, rja, der Bezirk, District, znana beseda, posebno med ogerskimi Slovenci in Kajkavci, kar pa še ni, da bi bila morda iz madj. határ. V stari srbščini je kotar, regio: selo velijake, sč vsčmi kotari i mejami (več primerov iz Mon. Serb. glej pri Daničiču, Rječnik iz knjiž. starina). V sed. srbščini je kotar, der Zaun um den Heuschober — um das Vieh abzuhalten — (Vuk Stnf. Karadžić Srp. rječnik), v Banatu kotarka, neke vrste skedenj (Karadžić op. cit.), bulg. v Macedoniji kotar — Hürde; iz srb. ali bulg. je prišla beseda v albanščino kot kotarin f. skedenj (Gust. Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanischen Sprache, str. 202).

V slovaščini je chotar, confinium, ager, territorium, kakor v madj. határ, fines. Skoro gotovo spada sem i ruski хуторъ Landhaus mit den Wirthschaftsgebäuden, Hofflage, Vorwerk, Meierei, — ne pa k staro-

nem. huntari, pagus, marca centena, od hunt — sto, — kakor je mislil Matzenauer v spisu Cizi slova ve slovanských řečech str. 45. Huntari se nahaja v starih nemških imenih kot »Hattenhuntare« in »Muntarihes-huntari« v 8. st., »Hunderi« in »goldines huntare« v 9. stol. — pozneje pa ne več. (Förstemann, die deutschen Ortsnamen str. 103), kar vže samo govori gotovo proti nazoru Matzenauerjevemu, ne oziraje se na druge težkoče.

V najbližjem sorodu z našim kotarjem je koroško-nemški Kotter, pasja koča, pasjica, kotterstill = ganz still v Melski dolini (M. Lexer, Kärntisches Wörterbuch str. 165), tirolski Kotter, ozka, temna luknja, ječa, zaničljivo tudi o sobi i. t. d. V spodnji inški dolini se imenuje Katter tudi stransko poslopje pri hiši, ki služi za shrambo različnega orodja, v Pasajerju je to soba v pritličju (I. B. Schöpf, Tirolisches Idiotikon, str. 336). V Defereggenu pomenja Kotter navadno hlev, pasjico in tudi svisli, v zadnjem pomenu se rabi beseda tudi v listinah novejšje dobe (Val. Hintner, Beiträge zur tirolischen Dialektforschung. Der Deferegger Dialekt, str. 120). V bavarski nemščini je Kotter, Kötterlein nekaka blaznica (Narrenkötterlein), kletka, ječa, nekaki goriški »paražon« ali sedanja železniška »štefulja«, — nekdanja »cvekulja«. — »Fort mit dir Kerl, in 'n Kotter hincin!« — pravi nekje P. Abraham a s. Clara. — V Longavu pomenja Kotter v obče sobo (Schmeller, Frommann, Bayrisches Wörterbuch str. 1312).

V severni nemščini je Köter, Köther, Kotter, lastnik »kote« — hiše —, beseda je zelo različno rabljena in znači konečno kmeta, vaščana v obče.

V vestfalsčini je »Kotter« v rabi od 14. stoletja dalje. (Grimm, Deutsches Wörterbuch V. R. Hildebrand str. 1888, glej tudi Lorenz Diefenbach in E. Wülcker, Hoch- u. niederdeutsches Wörterbuch der mittl. u. neuer Zeit str. 713). Tudi srednjeveška latinščina pozna besedo cotarius, cottarius, coterius; cotae habitator, mansionarius; coterius, cotherius; custos agrorum, hortorum, vinearum, aliarumve rerum (Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis pod cotarius i. t. d.), ki odgovarja popolnoma omenjeni severno-nemški. Prim. še šved. in fin. kätur, kutur, kytтар, šot. cottar, cotter (Grimm op. cit. I. cit.).

Šafařík misli v »Starožitnostih« (str. 44 i. dr.), da je ta beseda prišla v slovanske jezike iz keltščine, za tujko jo smatrajo tudi drugi, kakor Miklošič (Fremdw. 92) in Matzenauer (Prispěvky ke slovanskému jazykozpytu, — v Listih filolog. VIII. pod kotara), ki misli na azijski izvor. Naj si bo to kakorkoli, reči se nikakor ne more z gotovostjo, je-li izposojena od tega ali onega naroda — vidimo samo, da je prava mednarodna lastnina in družega nič.

Kakor se pa sred. lat. cotarius izvaja od besede cota, tugurium, latibulum, — in nem. Kotter od kote, tako moramo i v slovenščini po-

iskati besede, od katere se stvari s pripono -ar kotar. Tako besedo imamo in to je slov. kot — Hühnerkäfig (v bledski okolici), kotec, svinjak, kletka, kurnik i. t. d. (Pleteršnik, Slov.-nem. slovar str. 447; Miklošič, Etymologisches Wörterbuch der slav. Spr. str. 135); starosl. **КОТЬЕЦЪ**, *κῆλλη*, cella, mansiuncula (Miklošič, Lexicon palaeosl.), srb. kot, kòtac, majhen hlev tudi »piscina«, kotòbanja, Hühnerkorb, kočina, kočak (prim. F. Erjavec, Iz potne torbe, Letopis Mat. Slovenske I. 1882/83, str. 291, kjer se srb. kočak izpeljuje kar od »koča« — Cucurbito Pepo); bulg. kotec, čes. kot, mala, slaba hiša, kotec, shramba; polj. kociec, kojec, caveac, gallinarium, belorus. kotuch, ograda za kure; rus. **КОТУХЪ** hlev, svinjak, pasjica, **КОТЪ** »piscina« itd. Tudi v madj. je kotecz, hiša, koča; rum. cotet; alb. kotëts, Hühnerstall, kotšak, kotšëk isto. (Gust. Meyer, Etym. Wtb. der alb. Spr. 202), v novogrščini — na Peloponczu pomenja *κοτέται* isto (Gust. Meyer op. cit. loc. cit. in Neugriechische Studien II. Sitzungsberichte 130, str. 34).

V vseh naposled omenjenih jezikih je beseda iz slovanščine vzeta in malo je verjetno, da bi si jo bili Slovani izposodili od Nemcev, — kakor misli C. C. Uhlenbeck v spisu »Die germanischen Wörter im Altslovenischen« (Archiv für slavische Philologie 15, str. 488) in tudi Gust. Meyer v naposled omenjenem njegovem delu. Velika razširjenost v vseh slovanskih jezikih gotovo govori za pristnost, ali pa vsaj kaže, da ne moremo govoriti o njej kot izposojenki od tega ali onega naroda.

V nemščini je seveda ta beseda tudi dosti znana in razširjena. V bavarščini je Kote, koča, slaba hišica (Schmeller, Frommann, B. Wb. 1311); v niž. nem. Kot, angls. cot, cote, spelunca; hol. kot, casa; nizoz. kot; angl. cot, casa itd. (Kluge, Etym. Wb. der deutschen Sprache, Faulmann, Et. Wb. d. d. Spr.); franc. cote, cotillon; št. cotta. Kluge misli (op. cit.), da je slovanska beseda izposojena iz germanščine, dočim Hildebrand (Deutsches Wb., Grimm, V. 1882) o tem dvomi in misli na prasorodnost, kar bo tudi pravo. Niž. nem. Kothe, Köthe, Kathe se v krajevnih imenih pred letom 1100. skoro ne nahaja, pač pa pozneje pogosto, kar ne priča preveč o starini (E. Förstemann, Die deutschen Ortsnamen str. 86). V kelt. jezikih n. pr. cimbr. cwt se rabi beseda v istem smislu. Beseda je razširjena tudi v Aziji, znana i. Nearijcem. V Iranu imenujejo vsako podzemeljsko stanovanje »kata« (Wilh. Geiger Ostiranische Kultur im Altertum str. 218). V zendu je kata nad zemljo vzvišena shramba za mrliča in končno tudi hiša (Vendidād 2, 69) v jez. pehlevi katak, novoperz. kadah, gadah (Ferdinand Justi, Handbuch der Zendsprache, Altbactrisches Wörterbuch str. 77, O. Schrader, Sprachvergleichung und Urgeschichte II. izd. str. 491). Jednako je beseda znana iranskim dialektom na Pamiru, — v narečju Wakhi ob zgornjem Oksu, Mungi in dr. (Wilh. Tomaschek, Centralasiatische Studien II. Die Pamir-Dialekte. Sitzungsber. 96, str. 739, 809, 810).

Tudi v finskih jezikih je beseda dosti razširjena, tako da Val. Hintner (Beiträge zur tirol. Dialektforschung. Der Deferegger Dialekt str. 120) celo domneva, da je nem. Kote izposojena iz finščine. V fin. je kota, koto, hiša, koča, bivališče; koti domovina; veps. kodi; vot. koti, koto, isto; liv. koda, kuoda, koča; čerem. kuda itd. (O. Donner, Vergleichendes Wörterbuch der finnisch-ugrischen Sprachen. I, str. 12, 13, kjer navaja iz Schot, Alt. Stud. 5. 38 mongolsko koto, kota, v istem pomenu. Glej tudi Schrader op. cit. I. cit. pod črto). Severnim Ostjakom je γōt, γaγ, šotor, koča, stanovanje (Ahlquist, Ueber die Sprache der Nordostjaken str. 74). Še v Kalevali je kota včasih v pomenu hiša-bivališče (Ahlquist, Die Kulturwörter der westfin. Spr. str. 101).

Gata ali *Kara* imenuje Konstantin Porphyrogenit za njega dni zapuščeno trdnjavo Pečevgod; Her. Vámbéry meni, da je kat mongolsko-turški koren onih slov, ki značijo brambo, kakor čagatarski kači —, azerbajžanski kadagan, altajski kadar — braniti, varovati, ter pravi, da je v sorodu s kot v kot-an, umzäumter Ort für eine Herde. (Der Ursprung der Magyaren, eine ethnologische Studie str. 109) in navaja madj. gát, jez, nasip (v kraj. imenih Gáta in Káta), pri koji besedi bi se pa bilo treba ozirati tudi na staroslov. in skoro obče slovansko — gatb, jez (Mikl. Etym. Wb. str. 60). Kakor je razvidno iz citata v Vámb. knjigi I. c., je izvajal vže D' Ohsson (Voyages d' Aboul Cassein str. 256) madj. besede od staroiran. kat, ket, čemur pa Vámbéry noče pritrditi. Tur. je katak »Hühnerhof«.

Fin. ogr. besedo kot, kudo, kote, navadno izpeljujejo od kor kot, kut, ki naj bi naznačeval globino, luknjo, nekaj izkopanega; isto-tako izvaja Justi (I. c.) zend. kata od kor. kan kopati in pozneje za njim i Geiger (I. c.) itd. O indoevrop. korenu te besede se je različno mislilo. Ker pozna sanskrt besedo kuta, kuti v pomenu hiša, se je mislilo kar na kor. kut, oblačiti se in pod., (tako A. Pictet, Les origines indo-européennes ou les Aryas primitifs I. 204, pa tudi F. Bopp, Gloss. sansc. 3. p. 87; A. Fick, Vergl. Wb. III. 3, 78 — o poslednjih dveh gl. Gr. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, II. izd. str. 139 op. 2), kar pa more veljati le za staroindijsko kuti, ne pa za ostale. Sem bi spadalo končno tudi lit. kutis, stgnem. hutta in mogoče — vsaj po mislih nekaterih — got. hēthjō s starosl. kašta (E. Förstemann, Geschichte des deutschen Sprachstammes I. 64, 265). O ostalih domnevah gl. Krek op. cit. I. cit.: Indoevrop. koren bi bil nekaki kat v pomenu skrivati, skriti in pod., kakor je mislil vže Matzenauer (Cizi slova str. 46).

Ivan Kunšč.

Izdaje in zalaga »Muzejsko društvo za Kranjsko.«

Natisnil A. Klein & Comp. v Ljubljani.